

3.6.2024

Dnro EMLA 4/2023

Sopimuksen päättämiseen liittyvän vahingonkorvausehdon kohtuullisuus

Osapuolet

Loppuasiakas:

H Ky

c/o edustaja I

Sähköalan yritys:

Fortum Markets Oy

Energiamarkkinariitalautakunnan ratkaisusuositus

Energiamarkkinariitalautakunta ei suosita asiassa hyvitystä perusteluista tarkemmin ilmenevin perustein, mikäli korvausvaatimuksen määrä on laskettu sopimusrikkomuksen ajankohdasta 27.3.2023 aiheutuneen vahingon perusteella.

Selostus asiasta

H Ky (jäljempänä *loppuasiakas* ja *hakija*) sopi 6.3.2019 Fortum Markets Oy:n kanssa (jäljempänä *sähköalan yritys* ja *Fortum*) Fortum Yritys Aktiivi -sähkönmyyntisopimuksen (jäljempänä *sopimus* ja *sähkönmyyntisopimus*). Loppuasiakas irtisanoi sopimuksen 2.1.2023. Sopimus on tuotekohtaisten sopimusehtojen mukaisesti voimassa toistaiseksi, ja se voidaan päättää kuuden kuukauden irtisanomisaikaa noudattaen.

Asiassa on kyse siitä, onko loppuasiakas ilman sähköalan yrityksen hyväksyntää päättänyt sopimuksen ennen irtisanomisajan loppuun kulumista. Lisäksi kyse on siitä, onko Fortumilla oikeus saada täysi korvaus sopimuksen ennenaikaisen päättämisen vuoksi aiheutuneista tappioista, vai onko korvausvastuusta koskevaa ehtoa pidettävä kohtuuttomana.

Energiamarkkinariitalautakuntaan on saapunut loppuasiakkaan hakemus 18.9.2023. Lautakunta on varannut 13.12. hakijalle mahdollisuuden täydentää hakemustaan. Hakija on toimittanut pyydetyn täydennyksen 21.12. Sähköalan yritykseltä on 28.12. pyydetty vastausta hakijan hakemuksen johdosta. Vastauksen antamiselle asetettua määräaikaa on sähköalan yrityksen pyynnöstä pidennetty 30.1.2024 saakka. Vastaus on saapunut 30.1. Hakijalle on annettu mahdollisuus lausua sähköalan yrityksen vastauksen johdosta. Hakija on toimittanut lausuman 4.3.2024. Sähköalan yritykselle on vielä annettu mahdollisuus vastauksen antamiseen hakijan lausuman johdosta. Sähköalan yritys on antanut lausumaan vastauksen 19.3.2024. Vastaus lausumaan on annettu hakijalle tiedoksi 25.3.2024.

Hakijan vaatimukset perusteluineen

Hakija vaatii, että sähköalan yrityksen korvausvaatimusta kohtuullistetaan.

Hakijan mukaan irtisanomisaikaa oli jäljellä enää lyhyt aika. Vaaditun vahingonkorvauksen määrä on kohtuuton. Hakijan sähkönkulutus oli 2023 tammi–maaliskuussa 3 293,2 kWh. Fortum vaatii korvausta yli 27 000 kWh á 24,79 s/kWh, kun toteutuneet hinnat vaatimuksessa esitetyltä ajalta olivat 23,08–19,37 s/kWh. Fortum olisi voinut myydä kyseisen sähkön toiselle sähkönkäyttäjälle hinnalla, jolla Fortum tuolloin myi sähköä. Hakijan mukaan Fortum pystyy säätelemään ostojaan ja sitoumuksiaan, eikä Fortumin antama selvitys kerro kaikkia asian arviointiin liittyviä tosiseikkoja. Selvitys koskee vain sähkön myyntiä ja ostoa tietyllä hetkellä, mutta muita Fortumin suojakseen tekemiä järjestelyjä ei ole selvitetty. Myöskään Fortumin tuottoja sähkönmyynnistä ei ole otettu laskelmassa huomioon. Todellista vahinkoa ei ole syntynyt, vaikka Fortum näin väittää.

Hakijan mukaan asiassa on otettava huomioon se, että hakijana on pienyritys, jolla ei ole erityistä osaamista sähkömarkkinoilla. Myös uuden sopimuksen tehnyt kiinteistöaskeyhtiö on pienyritys. Molempien näiden yritysten taustalla on sama yrittäjä, joka on yksityishenkilö. Hakija ei ole voinut vaikuttaa sopimuksen sisältöön ja hakijan käsityksen mukaan Fortum ei voi vedota sopimuksen ehtoon, jonka johdosta hakija on korvausvastuussa. Hakijan mukaan Fortumin menettely on kunnianvastaista ja arvotonta.

Hakija sopi Fortumin kanssa Fortum Yritys Aktiivi -sähkönmyyntisopimuksen 6.3.2019. Vuonna 2022 sähkönhinta nousi radikaalisti. Syksyllä 2022 hakija kävi useita keskusteluja Fortumin kanssa siitä, mitä hinnan alentamiseksi olisi tehtävissä. Kalliin sähkönhinnan vuoksi hakija joutui sulkemaan liiketoimintansa marraskuussa ja poistamaan lämmityksen useista kiinteistöistä. Sopimuksella myydyin sähkön hintaa ei tiennyt ennalta, mikä aiheutti hakijalle myös ongelmia kulutuksen ennakoinnissa. Hakija päätyi irtisanomaan sopimuksen 2.1.2023.

Hakijan vuokranantaja vaati, ettei kiinteistöjä pidetä kylmänä suurempien vahinkojen välttämiseksi. Lopulta vuokranantaja ilmoitti ottavansa sähkösopimuksen hallintaansa. Hakija tiedusteli Fortumin kantaa asiaan. Fortum ei ottanut asiaan kantaa tai ilmoittanut sen olevan sopimusehtojen vastaista. Sopimusrikkomusta ei siten hakijan käsityksen mukaan tapahtunut.

Sähköalan yrityksen vastaus perusteluineen

Sähköalan yritys kiistää hakijan vaatimuksen perusteineen.

Sopimuksen ehtojen mukaan sopimus on voimassa toistaiseksi ja kumman tahansa osapuolen irtisanottavissa kuuden kuukauden irtisanomisaikaa noudattaen. Hakija on irtisanonut Sopimuksen 2.1.2023, ja irtisanomisvahvistuksen yhteydessä Fortum on ilmoittanut hakijalle, että sopimuksen viimeinen voimassaolopäivä on 2.7.2023. Näin ollen hakija oli tietoinen sopimuksen viimeisestä voimassaolopäivästä, mikä käy ilmi myös hakijan ja Fortumin välillä käydystä sähköpostikirjeenvaihdosta. Hakijalla ei myöskään ole sopimusehtojen mukaan oikeutta siirtää sopimusta kolmannelle osapuolelle ilman Fortumin kirjallista suostumusta, ja sellaista suostumusta Fortum ei ole tässä tapauksessa ole antanut hakijalle.

Hakija on päättänyt sopimuksen ennenaikaisesti ennen irtisanomisajan päättymistä 27.3.2023, kun Fortum on vastaanottanut ”ulos muutto”-sanoman sähkön vähittäismarkkinoiden keskitetyltä Datahub -tiedonvaihtojärjestelmältä. Datahub:n kautta lähetetään ”ulos muutto”-sanoma sille sähkönmyyntiyhtiölle, jonka kanssa asiakkaalla on voimassa oleva sähkönmyyntisopimus, silloin kun toinen sähkönmyyntiyhtiö on lähettänyt Datahub:iin ”sisään muutto”-sanoman uuden sähkönmyyntisopimuksen tullessa voimaan. Tämä sähköalan prosessi perustuu siihen lainsäädännöstä tulevaan perusperiaatteeseen, että sähkömarkkinoilla

yhdellä käyttöpaikalla voi olla voimassa samaan aikaan vain yksi avoin toimitus eli sähkösopimus. Muuttosanomalla päättää voimassa olevan sopimuksen, elleivät asiakas ja sähkömyyjä ole sopineet sähköntuotteen siirrosta toiselle käyttöpaikalle.

Fortum ei ole voinut estää sopimuksen päättymistä. Sopimuksen tosiasiallinen päättyminen tämän prosessin johdosta ei voi johtaa siihen tulkintaan, että Fortum olisi hyväksynyt sopimuksen ennen aikaisen päättämisen, eikä se poista hakijan velvollisuutta noudattaa sopimuksen ehtoja.

Hakijan yhteydenoton johdosta hakijalle on kerrottu, ettei sopimusta voi sopimusehtojen mukaan vaihtaa toiseen irtisanomisaikana. Hakijalle on myös toimitettu tieto siitä, että sopimuksen ennen aikaisesta päättymisestä aiheutuisi kustannuksia. Fortum ei ole myöskään hyväksynyt sopimuksen siirtoa kolmannelle osapuolelle.

Fortumin oikeus korvaukseen

Hakija on sopimusehtojen vastaisesti ja ennen aikaisesti päättänyt sopimuksen ennen irtisanomisaikansa päättymistä. Fortumilla on sopimusehtojen mukaan oikeus saada täysi korvaus sopimuksen ennen aikaisen päättämisen vuoksi aiheutuneista tappioista.

Vuonna 2022 sähkön hinnat nousivat poikkeuksellisen paljon Euroopan laajuisen sähkö- ja energiakriisin johdosta. Fortum Yritys Aktiivi -sopimuksen hinnat olivat pörssisähkön hintaan sekä futuurimarkkinoiden hintaennusteisiin nähden edulliset. Alkuvuonna 2023 sähkön pörssihinta laski nopeasti, minkä seurauksena Fortum Yritys Aktiivi -sopimuksen hinnat olivat korkeita suhteessa pörssihintoihin, johtuen tuotteen luonteesta ja hinnanmuodostusmekanismista.

Sähköntuottajat alan yleisten käytäntöjen mukaan suojaavat sähkön myyntihintaa ostamalla ennalta tietyn määrän sähköä, joka perustuu ennusteeseen yksittäisen asiakkaan sähköntuotosta koko sopimusajalta. Fortum Yritys Aktiivi -sopimuksen tuotekohtaisissa ehdoissa on kerrottu, että kaikkien Yritys Aktiivi -asiakkaiden käyttöpaikkoihin toimitettava sähkö hankitaan yhteiseen hankintasalkkuun. Näin hankintasalkun ennustetun toimitusmäärän hintaa suojataan etukäteen. Asiakkaan kuukausittainen sopimushinta muodostuu hankintasalkkuun kyseiselle ajanjaksolle etukäteen tehtyjen hintasuojauksien arvosta sekä salkun yli- ja alisuojatun osuuden Suomen alueen Nord Poolin Spot-hinnan mukaisesta arvosta. Hintasuojausten sekä yli- ja alisuojatun osuuden Spot-hinnan arvo lasketaan kuukausittaiseksi keskihinnaksi koko salkun toteutuneen toimitusvolyymin perusteella. Keskihintaan sisältyy lisäksi kalenterikuukausittain voimassa olevat Fortumin muuttuvat sähkönhankintakustannukset.

Koska hakija on päättänyt sopimuksen ennen aikaisesti, Fortum on joutunut myymään takaisin jo tehtyjä sähkön hinnansuojauksia rahoitusmarkkinoille minimoidakseen sopimuksen ennen aikaisesta päättämisestä aiheutuneet tappiot Fortumille. Koska sähkön hankintahinta oli korkeampi silloin kun Fortum hankki kyseisiä hinnansuojauksia kuin silloin kun Fortumin on myöhemmin niitä joutunut myymään markkinoilla, on erotuksesta muodostunut Fortumille tappiota. Fortum ei voi hakija väittämin tavoin myydä kyseistä sähköä suoraan verkkoon, koska hintasuojaukset eli sähköfutuurit toteutetaan rahoitusmarkkinoilla, eikä sähkön fyysisellä markkinalla. Fortum Markets Oy, joka toimii vähittäismyyjänä, ostaa kaiken markkinoille myymänsä sähkön Nord Poolin ylläpitämältä fyysiseltä sähkömarkkinalta ja pientuottajilta. Sähkön hankintahinta muodostaa valtaosan lopullisesta hinnasta asiakkaille. Näin ollen sähkön vähittäismyyjä ei erityisesti hyödy sähkön korkeasta markkinahinnasta, koska sähkön hankintakustannukset nousevat yhtä lailla.

Fortum on 13.4.2023 sähköpostitse tarjonnut hakijalle mahdollisuutta saattaa sopimus uudelleen voimaan ja siten välttää sopimuksen mukaiselta korvausvastuulta. Hakija ei ole reagoinut viestiin. Sopimuksen sähkönmyyntiehtojen kohdan 12 mukaisesti Fortum on sopimuksen ennenaikaisen päättymisen jälkeen 26.6.2023 vaatinut hakijalta korvausta 6 704,68 euroa sopimuksen ennenaikaisesta päättymisestä aiheutuneista tappioista. Fortum on vaatinut vahingonkorvausta ainoastaan syntyneen vahingon perusteella. Fortum on pyrkinyt aktiivisesti minimoimaan sopimuksen ennenaikaisesta päättymisestä itselleen aiheutuneita tappioita. Fortum on myynyt sopimuskauden käyttämättä jääneen ennalta ostetun sähkön takaisin markkinoille sen hetkiseen markkinahintaan. Näin toimien Fortum on pienentänyt asiakkaalle aiheutuvia sopimusehtojen mukaisia korvausvelvollisuuden piirin kuuluvia kustannuksia.

Molemmat osapuolet ovat yrityksiä, ja Suomessa on yrityksen välisissä suhteissa vallitseva laaja sopimusvapaus. Asiassa on myös otettava huomioon, että sähkömarkkina toimii Suomessa vapaana markkinana, jossa sähkön vähittäismyyjällä on laaja vapaus hinnoitella ja suunnitella tuotteensa. Tämä on yksi sähkömarkkinan peruseräpäätteistä, joka on sisällytetty esimerkiksi EU:n sähkömarkkinadirektiiviin. Sähkömarkkinoilla on sopimuksetekohetkellä ollut tarjolla erilaisia tuotteita eri vähittäismyyjillä, ja näin ollen asiakkailla oli mahdollisuus valita itselleen parhaiten sopiva tuote tarjolla olevista vaihtoehdoista.

Ratkaisun perustelut

Sopimuksen irtisanominen ja päättäminen

Sähkömarkkinalain 89 §:n 1 momentin mukaan sähkönmyyntisopimus voidaan tehdä olemaan voimassa toistaiseksi tai määräajan.

Lainkohdan 2 momentin mukaan toistaiseksi voimassa oleva sopimus päättyy purkamisen tai irtisanomisen johdosta. Määräaikainen sopimus päättyy määräajan umpeuduttua.

Sähkömarkkinalain 92 §:n 2 momentin mukaan sähkönmyyntisopimuksen irtisanomisaika on loppukäyttäjälle kaksi viikkoa ja vähittäismyyjälle kolme kuukautta. Toimitusvelvollisuuden ulkopuolella olevan sopimuksen irtisanomisaika on vähittäismyyjälle kaksi viikkoa.

Lainkohdan 4 momentin mukaan tämän pykälän 1 ja 2 momentin säännöksistä ei saa poiketa toimitusvelvollisuuden piirissä olevan loppukäyttäjän vahingoksi.

Saman lain 67 §:n 1 momentin mukaan vähittäismyyjän, jolla on huomattava markkinavoima jakeluverkonhaltijan vastuualueella, on toimitettava vastuualueella sähköä kohtuulliseen hintaan kuluttajille sekä muille loppukäyttäjille, joiden käyttöpaikka on varustettu enintään 3 x 63 ampeerin pääsulakkeilla tai joiden sähkönkäyttöpaikkaan ostetaan sähköä enintään 100 000 kilowattituntia vuodessa (toimitusvelvollisuus).

Lautakunnan käsityksen mukaan toimitusvelvollisuudella pyritään ennen kaikkea varmistamaan se, että sähkömarkkinalain 67 §:ssä tarkoitetun vähittäismyyjän kaikilla 67 §:n reunaehdot täyttävillä asiakkailla on mahdollisuus saada sähkösopimus. Lautakunta toteaa, että toimitusvelvollisella sähkönmyyjällä on oltava julkiset sähkön myyntiehdot ja -hinnat sekä niiden määräytymisperusteet toimitusvelvollisuuden piirissä oleville loppukäyttäjille. Lisäksi lautakuntaan toimitetun selvityksen perusteella hakijan toteutunut sähkönkulutus on vuonna 2022 ollut yhteensä 183 958 kilowattituntia. Lautakunta katsoo, että kyseessä olevassa asiassa ei ole osoitettu olevan toimitusvelvollisuuden piirissä olevasta sopimuksesta.

Näin ollen lautakunta katsoo, ettei kyse ole toimitusvelvollisuuden piirissä olevasta sopimuksesta, ja siten osapuolten sopimuksella on ollut sallittua poiketa sähkömarkkinalain 92 §:n 2 momentissa säädetystä kahden viikon irtisanomisajasta.

Fortum Yritys Aktiivi -sähkönmyyntisopimuksen sopimusehtojen ”1 SOPIMUKSEN KESTO JA IRTISANOMINEN” -kohdan mukaan sopimus on voimassa toistaiseksi ja päättyy irtisanomisen tai purkamisen seurauksena. Irtisanomisaika on kuusi kuukautta molempien osapuolien osalta. Mikäli asiakas purkaa sopimuksen tai Fortum joutuu purkamaan sopimuksen asiakkaasta johtuvasta syystä ennen irtisanomisajan päättymistä, Fortumilla on oikeus saada täysi korvaus aiheutuneista tappioista (mm. hintasuojausten purkamisesta aiheutuvat tappiot).

Fortum Yrityssopimusten Sähkönmyyntiehtojen ”11. Sopimuksen siirtäminen” -kohdan mukaan asiakas ei voi siirtää sopimusta kolmannelle osapuolelle ilman myyjän kirjallista suostumusta.

Lautakunnan käsityksen mukaan asiassa on riidatonta, että sopimus on irtisanottu hakijan toimesta 2.1.2023, jolloin sopimuksen viimeinen voimassaolopäivä oli 2.7.2023. Edelleen asiassa on riidatonta se, että sähkön käyttöpaikalla on solmittu uusi sähkönmyyntisopimus 27.3.2023.

Lautakuntaan on toimitettu selvityksenä osapuolien välillä käytyä sähköpostikirjeenvaihtoa. Kirjeenvaihdon perusteella Fortum on ilmoittanut hakijalle 10.3., ettei sopimusta voida irtisanomisaikana vaihtaa ja lisäksi asiakaspalvelusta on vastattu, ettei päätöstä sopimuksen siirtämisestä kiinteistöosakeyhtiölle voida tehdä. Lautakuntaan ei ole toimitettu selvitystä siitä, että Fortum olisi suostunut sopimuksen ennenaikaiseen päättämiseen tai sen siirtämiseen kiinteistöosakeyhtiölle.

Hakija on ilmoittanut, että käyttöpaikalle uuden sopimuksen solmineen kiinteistöosakeyhtiön taustalla on sama yrittäjä kuin hakijana olevassa yrityksessä. Lautakunta katsoo asiassa selvitetyn, että hakija on päättänyt nyt kyseessä olevan sopimuksen ennen irtisanomisajan päättymistä solmimalla sähkön käyttöpaikalle uuden sähkönmyyntisopimuksen. Lautakunnan näkemyksen mukaan kyse on loppukäyttäjän sopimusrikkomuksesta. Edellä siteeratun osapuolten välillä sovitun sopimuksen kohdan 1 johdosta Fortumilla on katsottava lähtökohdaisesti olevan oikeus saada täysi korvaus aiheutuneista tappioista.

Sopimusehdon kohtuullisuus

Sähkömarkkinalain 13 luvussa on sähkösopimuksia koskevat säännökset. Sähkömarkkinalain 85 §:n mukaan tämän luvun säännöksistä ei saa sopimuksin poiketa kuluttajan vahingoksi. Jollei jäljempänä toisin säädetä, sovelletaan tämän luvun säännöksiä muutoin vain, jos muuta ei johdu sopimuksesta, sopijapuolten omaksumasta käytännöstä taikka kauppataivasta tai muusta tavasta, jota on pidettävä sopijapuolia sitovana.

Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan tahdonvaltaisuus ei tarkoita, ettei sopimusvapaudelle olisi mitään rajoituksia. Varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 3 luvussa on säännöksiä oikeustoimen pätemättömyydestä. Pätemättömyys voi luvun mukaan johtua muun muassa oikeudenvastaisesta pakottamisesta tai pulan, ymmärtämättömyyden tai toisesta riippuvaisen aseman hyväksikäyttämisestä. Luvussa on myös säännös oikeustoimien kohtuuttomien ehtojen sovittelusta (HE 20/2013 vp s. 121).

Sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2012/27/EU muuttamisesta 5.6.2019 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2019/944 (EUVL

2019, L 158, s. 125) 72 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan direktiivi 2009/72 on kumottu ja korvattu 1.1.2021 alkavin vaikutuksin direktiivillä 2019/944 (*jäljempänä sähkömarkkinadirektiivi*). Kyseisen sähkömarkkinadirektiivin säännökset on täytäntöön pantu Suomessa sähkömarkkinalain säännöksillä.

Edellä mainitun sähkömarkkinadirektiivin 12 artiklan 3 kohdan mukaan ” – jäsenvaltiot voivat sallia sen, että toimittajat – perivät asiakkailta sopimuksen irtisanomisesta maksun, kun nämä asiakkaat vapaaehtoisesti sanovat irti määräaikaisen vakiohintaisten sähköntoimitus sopimuksen ennen määräajan päättymistä, mikäli tällainen maksu on osa sopimusta, jonka asiakas on tehnyt vapaaehtoisesti, ja tällaisesta maksusta on tiedotettu selvästi asiakkaalle ennen sopimuksen tekemistä. Tällaisten maksujen on oltava oikeasuhteisia, eivätkä ne saa ylittää asiakkaan sopimuksen irtisanomisesta toimittajalle – aiheutuvaa suoraa taloudellista tappiota, mukaan lukien kustannukset mahdollisista yhdistetyistä investoinneista tai asiakkaalle osana sopimusta jo toimitetuista palveluista. Toimittajalla – on todistustaakka suorasta taloudellisesta tappiosta, ja sääntelyviranomaisen tai muun toimivaltaisen kansallisen viranomaisen on seurattava sopimuksen irtisanomismaksujen hyväksyttävyyttä.”.

Lain varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 36 §:n 1 momentin mukaan, jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää se huomioon ottamatta. Kohtuuttomuutta arvosteltaessa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat.

Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan sovittelua harkittaessa yksittäisen ehdon irrallinen arviointi ei usein kuitenkaan ole riittävä. Kohtuullisuus edellyttää, että osapuolille sopimuksesta tulevat oikeudet ja velvollisuudet ovat kokonaisuudessaan tasapainossa. Etujen ja rasitusten määrällinen vertailu ei kuitenkaan yksinään ole ratkaiseva. Monet muut seikat vaikuttavat arviointiin. Sopimuspuolien tosiasialliset tiedolliset, taidolliset ja taloudelliset suhteet ovat seikkoja, jotka on aina otettava huomioon. Jos sopimuksen sisältöön rauhassa perehtyneet, taloudellisesti toisistaan riippumattomat ja vastuukykyiset sopimuspuolet tekevät sopimuksen, on vaadittava todella merkittävää tasapainottomuutta, ennen kuin yleisen sovittelusäännöksen nojalla on aihetta puuttua sopimukseen. Aivan toisenlainen asia on silloin, kun toinen sopimuspuoli on asiantuntemukseltaan toista heikompi, ei ole voinut kunnolla perehtyä asiaan, jonka toinen on tarkoin tuntenut, taikka on ollut suorastaan toisesta osapuolesta taloudellisesti tai muuten riippuvainen. Tällöin sovittelu on perusteltua jo paljon pienemmän tasapainottomuuden vuoksi.

Sopimuksen kohtuullisuutta arvosteltaessa on huomioon otettava sopimuksen kaikki puolet, myös niin sanotut sivuveloitteet. Erityisesti merkittäviä kohtuullisuusarviointissa saattavat olla sopimusrikkomusten seuraamukset. Näiden on oltava kohtuullisessa suhteessa tapahtuneeseen rikkomukseen. On myös kiinnitettävä huomiota sopimusrikkomuksen seurauksiin loukatun osapuolen kannalta. Mikäli tämä ei ole kärsinyt mainittavampaa vahinkoa sopimusrikkomuksesta, ankaran seuraamuksen sisältämään ehtoon vetoamista on usein pidettävä kohtuuttomana. Kaupan esisopimukseen sisältyvää ehtoa, jonka mukaan käsiraha menetetään, jos lopullista kauppaa ei solmita, voidaan usein sovitella, jos käsirahan saajan kärsimä vahinko määrältään huomattavasti alittaa käsirahan. Samoin on voitava sovitella sellaisen hyvityksen määrää koskevaa ehtoa, jonka osapuoli saa toisen osapuolen luopuessa sopimuksesta. Tällaisen hyvityksen on oltava järkevässä suhteessa vahinkoon, jonka osapuoli on kärsinyt sopimuksesta luopumisen johdosta (HE 247/1981 vp, s. 14 ja 15).

Korkein oikeus on todennut, että yleensä varallisuus oikeudelliset sopimukset ja niihin rinnastettavat oikeustoimet sitovat osapuolia sellaisina kuin ne on tehty. Oikeustoimen kohtuullistamista koskevat säännökset ovat poikkeuksia pääsäännöstä (KKO 2023:31 kohta 9). Sopimuksen sovittelun edellytysten arviointi on kokonaisharkintaa, jossa on punnittava vastakain toisaalta sovittelun puolesta ja toisaalta sitä vastaan puhuvia seikkoja (KKO 2017:71, kohta 49).

Hovioikeuskäytännössä on katsottu erityisesti elinkeinonharjoittajien välisissä sopimuksissa olevan lähtökohtana, että myös ankarat ehdot ovat yleensä hyväksyttäviä eikä ehdon ankaruus tee ehdosta automaattisesti kohtuutonta. Oikeuskäytännössä on katsottu lähtökohtana olevan myös se, että sopijapuolten on varauduttava olosuhdemuutoksiin jo sopimusta tehdessä ja että sopimukset on pidettävä olosuhteiden muututtuakin (Helsingin HO 12.2.2021 nro 158).

Saman lain 33 §:n mukaan oikeustointa, jota muuten olisi pidettävä pätevänä, älköön saatetako voimaan, jos se on tehty sellaisissa olosuhteissa, että niistä tietoisesti olisi kunnian vastaista ja arvotonta vedota oikeustoimeen, ja sen, johon oikeustoimi on kohdistettu, täytyy olettaa niistä tietäneen.

Kauppalain 70 §:n mukaan vahinkoa kärsivän sopijapuolen on ryhdyttävä kohtuullisiin toimenpiteisiin vahinkonsa rajoittamiseksi. Jos hän laiminlyö tämän, hän saa itse kärsiä vastaavan osan vahingosta. Vahingonkorvausta voidaan sovittaa, jos se on kohtuuton ottaen huomioon vahingonkorvausvelvollisen sopijapuolen mahdollisuudet ennakoita ja estää vahingon syntyminen sekä muut olosuhteet.

Kohtuullisuuden arviointi

Asiassa on arvioitava, onko sopimuksen ehto, jonka mukaan hakijan on korvattava Fortumille sopimuksen päättämisestä aiheutunut vahinko alun perin kohtuuton tai johtaako sen soveltaminen kohtuuttomuuteen.

Hakija on vedonnut asiassa siihen, että Fortum on menetellyt kunnianvastaisesti ja arvottomasti. Väitettä ei ole tarkemmin yksilöity. Lautakunta toteaa, että kynnys menettelyn katsomiseksi kunnianvastaiseksi ja arvottomaksi on oikeuskäytännössä asetettu melko korkealle. Lautakunta katsoo, että asiassa ei ole esitetty selvitystä siitä, että tässä tapauksessa sähköalan yrityksen menettely olisi pidettävä kunnianvastaisena ja arvottomana.

Edellä todetusti vahingonkorvausvastuuta koskeva ehto oli osapuolten välillä sovitun sähkönmyyntisopimuksen kohdassa 1 ja se on sisällöltään ollut seuraava: ”Mikäli asiakas purkaa sopimuksen tai Fortum joutuu purkamaan sopimuksen asiakkaasta johtuvasta syystä ennen irtisanomisajan päättymistä, Fortumilla on oikeus saada täysi korvaus aiheutuneista tappioista (mm. hintasuojausten purkamisesta aiheutuvat tappiot).”.

Lisäksi Fortum Yrityssopimusten Sähkönmyyntiehtojen ”12. Vahingonkorvaukset” -kohdan mukaan molemmilla sopimuspuolilla on oikeus korvaukseen välittömistä vahingoista, jotka vahinkoa kärsinyt sopimuspuoli näyttää aiheutuneen toisen sopimuspuolen tuottamukseksi tai tahalliseksi oleellisesta sopimuksen vastaisesta toiminnasta.

Fortumilla on lähtökohtaisesti täyden korvauksen periaatteen ja sopimuksessa sovitun sopimusehdon johdosta oikeus saada täysi korvaus aiheutuneista vahingoista. Lautakunta toteaa, ettei täyden korvauksen periaate ole oikeusjärjestelmässämme kuitenkaan täysin ehdoton.

Kohtuutonta sopimusperusteista korvausvastuuta voidaan sovittaa edellä mainitun oikeustoimilain 36 §:n perusteella. Lautakunta toteaa, että edellä mainittujen oikeuslähteiden mukaan sopimuksen sovittelu elinkeinonharjoittajien välillä on kuitenkin poikkeuksellista muttei poissuljettua. Kohtuullistamisharkinnassa on otettava huomioon sopimuksen sovittelun puolesta ja sitä vastaan puhuvat seikat sekä sopimus kokonaisuudessaan. Viime kädessä sopimuksen kohtuullisuuden arviointi perustuu kokonaisharkintaan käsillä olevassa tapauksessa.

Sopimusehdon alkuperäinen kohtuuttomuus

Sähkönmyyntisopimus on solmittu käyttämällä sähköalan yrityksen yksipuolisesti laatimia vakioehtoja. Vakioehtojen käyttäminen on yleisesti seikka, joka saattaa madaltaa sovittelukynnystä. Lautakuntaan toimitetun selvityksen mukaan, hakijalle on toimitettu sopimukseen sovellettavat ehdot sopimusvahvistuksen yhteydessä. Hakijalla sopimusvahvistuksen vastaanottamisesta ollut kaksi viikkoa aikaa tutustua huolellisesti sopimuksen ehtoihin. Mikäli hakija ei olisi katsonut ehtoja hyväksyttäväksi, hän olisi voinut huomauttaa asiasta Fortumille. Hakija ei ole esitetyn selvityksen perusteella huomauttanut sopimuksen ehdoista.

Fortumin ja pienyrittäjähakijan asema suhteessa toisiinsa on jossain määrin epätasapainossa. Edellä mainitusti hakijalla on kuitenkin ollut runsaasti aikaa tutustua sopimuksen ehtoihin. Edelleen hakijalla on ollut vapaus valita kyseinen sähkönmyyntisopimus varsin kilpailluilta markkinoilta, eli hakijan on katsottava olevan täysin itsenäisessä asemassa suhteessa Fortumiin. Asiassa ei myöskään ole esitetty sellaisia väitteitä tai selvitystä, että hakija olisi toiminut täysin ymmärtämättä nyt kyseessä olevaa sopimusehtoa. Lautakunta pitää myös sopimusehtoa muodoltaan selkeänä ja ymmärrettävänä. Lautakunta toteaa, että Fortum Yrityssopimusten Sähkönmyyntiehtojen mukaan molemmilla osapuolilla on oikeus vahingonkorvaukseen tilanteessa, jossa vahinkoa aiheutuu sopimuspuolen tuottamuksellisesta tai tahallisesta oleellisesta sopimuksen vastaisesta toiminnasta. Sopimusehdoissa on siten tältä osin otettu huomioon myös hakijan etu.

Edellä mainittu sähkömarkkinadirektiivi ei sellaisenaan ole suoraan sovellettavaa oikeutta, sillä se on edellä mainitusti täytäntöönpantu sähkömarkkinalailla. Sähkömarkkinalain säännöksen perusteella erityisesti yritysten välillä vallitsee vahva sopimusvapauden periaate. Tästä periaatteesta on poikettu lain pakottavilla säännöksillä muiden loppukäyttäjien kuin kuluttajien osalta vain poikkeuksellisesti. Tämän sopimusvapauden johdosta ehtoa, jonka perusteella sopimusrikkomuksen johdosta sopimusta rikkoneen osapuolen on korvattava vahinkoa kärsineelle osapuolelle aiheutunut vahinko täysimääräisenä, on lautakunnan näemyksen mukaan lähtökohtaisesti pidettävä hyväksyttävänä.

Ehtoa on pidettävä lähtökohtaisesti hyväksyttävänä myös edellä selostetun oikeustoimilain mukaan, jonka hallituksen esityksessä on erityisesti mainittu, että tilanteessa, jossa toinen osapuoli luopuu sopimuksesta, hyvityksen on oltava järkevässä suhteessa vahinkoon, jonka osapuoli on kärsinyt sopimuksesta luopumisen johdosta. Edelleen esityksessä on erityisesti mainittu, että myös kohtuullisuutta arvioidessa on kiinnitettävä huomiota sopimusrikkomuksen seurauksiin loukatun osapuolen kannalta ja erityisesti siihen mikä on rikkomuksesta seurannut vahinko. Tässä tapauksessa Fortumin vaatimus on perustunut aiheutuneeseen vahinkoon, eikä kyse sinänsä ole sopimussakosta, joka perinteisesti voi sisältää myös muita kuin vahinkoon perustuvia korvauseriä. Lautakunnan käsityksen mukaan nyt kyseessä olevassa tapauksessa ei ole lähtökohtaisesti perustetta katsoa, että aiheutuneeseen todelliseen vahinkoon perustuvaa sopimusehtoa olisi pidettävä kohtuuttomuuteen johtavana. Näin ollen lautakunta katsoo, ettei sopimusehtoa voida alun perin pitää kohtuuttomana.

Jälkiperäisen kohtuuttomuuden arviointiin liittyvät seikat

Lautakunta toteaa, että olosuhteet, jotka ovat johtaneet markkinatilanteen muutoksiin vuonna 2022 ja 2023, ovat olleet sellaisia, joita kummankaan osapuolen oli vaikea ennakoita. Ennakoimattoman, sopimussuhteen kannalta merkityksellisen markkinatilanteen muutoksen voitaisiin sinänsä katsoa puoltavan sopimusehdon sovittelua yhtenä sovitteluharkinnassa huomioon otettavana seikkana. Lautakunta kuitenkin katsoo, että lähtökohtaisesti tällaisen hyödykkeen suurehkokin hintavaihtelu on seikka, johon sopimuksen osapuolten tulee varautua jo sopimusta tehdessään. Lautakunnan näkemyksen mukaan asian arviointiin vaikuttaa myös se, että sopimus oli loppukäyttäjän irtisanottavissa, eikä kyse ollut vuosiksi sovitusta määräaikaisesta sopimuksesta. Lautakunta myös katsoo, ettei puolen vuoden irtisanomisaikaa voida pitää kohtuuttoman pitkänä. Näin ollen lautakunnan käsityksen mukaan sille, että muut sähkönmyyntisopimukset ovat markkinatilanteen muutosten johdosta muodostuneet sovittua sopimusta edullisemmiksi ei voida asiassa antaa ratkaisevaa merkitystä.

Lautakuntaan toimitetun selvityksen mukaan hakija on sähköpostitse 10.3. tiedustellut Fortumilta mahdollisen sopimussakon laskemisen perusteita ja määrää sekä pyytänyt 15.3. laskelmaa, josta ilmenisi purkamisesta aiheutuneet kustannukset. Sähköpostikirjeenvaihdon perusteella laskelma on toimitettu hakijalle 16.3.2023. Laskelmassa sopimuksen päättämisestä aiheutuviksi kustannuksiksi on arvioitu 9694,19 euroa, mikäli hakija vaihtaa sopimuksen jollekin toiselle Fortumin tuotteelle. Näistä tiedoista huolimatta hakija on päättänyt sopimuksen 27.3.2023.

Lautakuntaan on edelleen toimitettu Fortumin 13.4.2023 hakijalle toimittama viesti, jossa on todettu, että sopimus on päätetty sopimusehtojen vastaisesti noudattamatta irtisanomisaikaa. Hakijalle on viestissä tarjottu mahdollisuutta palata Fortumin Yritys Aktiivi sopimusasiakkaaksi ja välttää siten sopimuksen ehtojen vastaisesta päättämisestä aiheutuvat kustannukset. Lisäksi viestissä on selvennetty, että sopimuksessa on kyseessä yhteishankintasopimus, jossa sähkönhinta muodostuu sähkönhankinnan kustannuksista, jotka jaetaan yhteishankintasalkun asiakkaiden yhteenlasketulla sähkönkulutuksella. Sopimuksessa on kuuden kuukauden irtisanomisaika, jotta sopimuksen päättäminen ei aiheuttaisi ylimääräisiä kustannuksia muille yhteishankintasalkun kautta sähköä ostaville asiakkaille.

Lautakuntaan toimitetun selvityksen perusteella hakijalle on hyvin selkeästi ja ymmärrettävästi ennen sopimuksen päättämistä ja sen jälkeen selvitetty sopimussakkoehdot ja selvennetty sen käytännön merkitystä. Lautakunta toteaa, että toimitetun sähköpostikirjeenvaihdon perusteella hakija oli myös jo ennen sopimuksen päättämistä ollut hänelle annetun nimienomaisen tiedon johdosta tietoinen sopimuksen päättämisestä aiheutuvasta korvausvastuusta ja sen suuruusluokasta.

Fortum on toimittanut 27.3.2023–2.7.2023 aikavälillä aiheutuneesta vahingosta lautakuntaan laskelman. Laskelman mukaan Fortumille on aiheutunut sopimuksen ennenaikaisesta päättämisestä ennen irtisanomisajan päättymistä yhteensä 6 704,68 euron vahinko.

Hakijan väitteen mukaan hakijan tosiasiallinen sähkön kulutus oli aikaisempaa kulutusta pienempi. Fortum Yrityssopimusten Sähkönmyyntiehtojen ”2. Sähkönmäärien toteaminen” kohdan mukaan sopimus ja sen hinnoittelu perustuu Asiakkaan Myyjälle sopimusta tehtäessä ilmoittamiin sähkönkäyttömääriin. Mikäli asiakkaan sähkön käytön määrän havaitaan muuttuneen oleellisesti alkuperäisistä sähkönkäyttömääristä, myyjällä on oikeus arvioida muutoksen vaikutus hinnoitteluun ja purkaa halutessaan sopimus. Lautakunta kuitenkin toteaa, että korvausvaatimuksen määrä perustuu edellä mainitun sopimusehdon mukaisesti laskettuun kulutusennusteeseen. Näin ollen hakijan mahdollisella ennustetta pienemmällä kulutuksella ei ole vaikutusta korvauksen määrään.

Hakijan käsityksen mukaan vahingonkorvausajana veloitettu sähkönhinta on markkinoilla ollut 23,08–19,37 senttiä kilowattitunnilta, kun taas Fortumin korvausvaatimus on 24,78 senttiä kilowattitunnilta. Fortumin antaman selvityksen mukaan vaadittu korvaus on perustunut 24,60 senttiin kilowattitunnilta. Hakija ei ole toimittanut selvitystä siitä, mihin hänen ilmoittamansa sähkön markkinahinnat vahingonkorvausajalta perustuvat.

Lautakunnan näkemyksen mukaan Fortum on laskelmalla riittävällä tavalla osoittanut, että Fortumin vahingonkorvausvaatimus perustuu tosiasiallisiin vahinkoihin edellyttäen, että sopimusehtojen mukaiset purkukustannukset on määritelty sopimusrikkomuksen ajankohtana eli 27.3.2023. Lautakunta toteaa toimitetun laskelman perusteella, että Fortum on pyrkinyt ottamaan huomioon kauppalain 70 §:n vaatimukset vahingon rajoittamisesta.

Johtopäätökset

Punnittuaan sovittelun puolesta ja sitä vastaan puhuvia seikkoja ja asiaa kokonaisuutena arvioituaan lautakunta katsoo, että osapuolten erilaisesta asemasta, vakioehtomuodosta ja muuttuneista markkinaolosuhteista huolimatta sovittelua vastaan puhuvat seikat ovat painavia erityisesti, kun otetaan huomioon hakijan mahdollisuus kaksi viikkoa sopimusehdot saatuaan reagoida ehtoihin, sopimuksen irtisanottavuus ja korvausehdon määrän perustuminen aiheutuneisiin vahinkoihin, jotka aiheutuvat sopimuskumppanin sopimusrikkomuksen johdosta. Lisäksi hakijalle on vielä ennen sopimuksen päättämistä kerrottu seikkaperäisesti päättämisen seurauksista ja vielä päättämisen jälkeenkin tarjottu mahdollisuutta välttää korvausvastuulta. Näillä perusteilla lautakunta katsoo, ettei sähkönyyntisopimuksessa sovitun 1. kohdan soveltaminen johda oikeustoimilain 36 §:ssä tarkoitetulla tavalla kohtuuttomuuteen. Näin ollen hakija on vastuussa sopimuksessa sovitun korvausvastuun perusteella Fortumille sopimusrikkomuksen ajankohtana 27.3.2023 lasketusta vahingosta täysimääräisesti.

Valituskielto

Energiamarkkinariitalautakunnasta annetun lain 18 §:n mukaan lautakunnan päätös ei ole täytäntöönpanokelpoinen, eikä sillä ole hallintopäätöksen tai tuomion oikeusvaikutuksia. Päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Lautakuntakäsittely ei estä asian saattamista toimivaltaisen viranomaisen tai tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Päätös oli yksimielinen.

Asian ratkaisivat

Arto Rajala
varapuheenjohtaja

Muut jäsenet: Annaliisa Ahlroth, Riina Heinimäki, Jari Nykänen, Niko Nurmela, Petri Pylysy ja Pasi Kuokkanen

Asian esitteli

Jenni Halonen
Energiamarkkinariitalautakunnan esittelijä

Arto Rajala
Lautakunnan varapuheenjohtaja

Jenni Halonen
Lautakunnan esittelijä